

وزارت کشور

سازمان شهرداری و دهیاری های کشور

دستور العمل شهرهای دوستدار کودک

(Child Friendly Cities)

(اصول، ویژگی ها و ضوابط راهبردی برای شهرداری ها)

معاونت امور شهرداری ها
دفتر برنامه ریزی و مدیریت

توسعه شهری

مهر ماه ۱۳۹۷

بسم الله الرحمن الرحيم

فهرست مطالب

- مقدمه ۲
- ماده ۱: تعاریف و مفاهیم ۲
- ماده ۲: دامنه کاربرد و شمول اجرای دستورالعمل: ۳
- ماده ۳: چشم انداز، مأموریت و اهداف ۳
- ماده ۴: شورای اجرایی و ساختار سازمانی: ۴
- ماده ۵: اصول و ضوابط برنامه ریزی و طراحی شهر دوستدار کودک ۶
- ماده ۶: نظارت و پایش ۸
- پیوست ها: ۹
- پیوست ۱: اصول طراحی فضاهای بازی کودکان ۹
- پیوست ۲: فرایند کلی مکان یابی فضاهای دوستدار کودک بر اساس مقیاس های عملکردی ۱۱

شهرهای دوستدار کودک: اصول، ویژگی ها و ضوابط راهبردی برای شهرداری ها

مقدمه

در اجرای بندهای ۶ و ۲۱ ماده ۵۵ قانون شهرداری ها مبنی بر تاسیس و احداث ساختمان های مورد نیاز برای فضاهای بازی و باغ کودکان و کمک مالی به راه اندازی و مدیریت آنها و مصوبه شورایی عالی استانها در مورد طرح شهر دوستدار کودک مورخ ۱۳۸۹/۰۹/۱۸ در زمینه تکلیف شهرداریهای سراسر کشور برای مناسب سازی و ایمن سازی فضاهای عمومی، ایجاد راههای امن به مدرسه، الزام استفاده از صندلی مخصوص کودک در وسایل حمل و نقل عمومی و ایجاد مراکز مخصوص رفاهی ویژه کودکان شیرخوار، توسعه خانه های اسباب بازی، حمایت از کودکان اقشار محروم، شناسایی منابع و امکانات حمایتی مردمی از کودکان و مشارکت در برگزاری جشن های مرتبط با کودک در سطح شهر، بدین وسیله دستورالعمل شهر دوستدار کودک به شرح زیر ابلاغ می گردد^۱.

ماده ۱: تعاریف و مفاهیم

۱-۲- کودک: طبق ماده یک قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱/۱۰/۱۱ مجلس شورای اسلامی، تمامی افرادی که به سن هجده سال تمام هجری شمسی نرسیده اند کودک و نوجوان محسوب می شوند. لذا گروه سنی زیر ۱۸ سال از حمایت های مقرر در این دستورالعمل برخوردار می باشند.

۲-۲- شهر و فضای دوستدار کودک: شهر دوستدار کودک، شهری است که کودکان را در کانون توجه قرار داده و در جهت مناسب سازی، مطلوب سازی و بستر سازی از منظر کالبدی، اجتماعی و فرهنگی شهر برای فعالیت کودکان تلاش می نماید تا آنها نیز مانند سایر شهروندان منطبق با نیازهایشان بتوانند در شهر زندگی کنند و زمینه ساز رشد و ارتقاء ابعاد جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی (اعم از امنیت، نشاط و سلامت و ...) کودکان باشد.

^۱ . کشور ایران طبق قانون اجازه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۳۷۲ /۱۲/۰۱ مجلس شورای اسلامی، به این کنوانسیون ملحق شده است. طبق این کنوانسیون کشورهای عضو، حق کودک را برای شرکت کامل در حیات فرهنگی و هنری محترم شمرده و فرصتهای مناسب را جهت شرکت در فعالیتهای فرهنگی، هنری خلاق ایجاد خواهند نمود.

شهرهای دوستدار کودک: اصول، ویژگی ها و ضوابط راهبردی برای شهرداری ها

۲-۳- بازیکده: بازیکده یک فضای شهری رو باز، عمومی و دارای تعاملات اجتماعی پویاست که به طور ویژه و با هدف ارتقاء کیفی زندگی کودکان و بسترسازی فعالیت های خلاقانه و سرگرم کننده جهت رشد مطلوب آنها برنامه ریزی شده است.

ماده ۲: دامنه کاربرد و شمول اجرای دستورالعمل:

الف- سطح و نوع فعالیت های مورد نظر: عبارت است از برنامه ریزی و مدیریت؛ نظارت (طرحها و برنامه ها) و ارزیابی؛ فعالیت های ترویجی، آموزشی و امور پشتیبانی از برنامه ها و اقدامات مرتبط با شهر دوستدار کودک توسط شهرداری در همکاری با سایر دستگاههای اجرایی ذیربط

ب- قلمروی موضوعی: عبارت است از ۱. عمران، معماری و شهرسازی؛ ۲. فرهنگی اجتماعی؛ ۳. سلامت و محیط زیست ۴. حقوق شهروندی و ۵. روابط عمومی و بین الملل

ج- دامنه شمول اجرای دستورالعمل: شامل شهرداری های سراسر کشور می شود.

ماده ۳: چشم انداز، ماموریت و اهداف

۳-۱- چشم انداز: نائل شدن کشور جمهوری اسلامی ایران به عنوان کشوری دارای شهرهای دوستدار کودک در

منطقه با توسعه شهرهایی الگو در این زمینه تا سال ۱۴۰۴

۳-۲- ماموریت: تلاش برای ارتقاء کیفیت زندگی کودکان در شهرها مبتنی بر ارزش های بومی و با تاکید بر ابعاد رشدی

کودکان (شامل رشد شناختی، جسمانی، اجتماعی، هیجانی، معنوی و ..) و پرورش خلاقیت های آنها

۳-۳- اهداف

۱- ایجاد بسترهای لازم برای بروز استعدادها و خلاقیت های کودکان و نوجوانان در شهر

۲- ارتقاء جایگاه ملی و بین المللی شهرهای کشور به ویژه کلانشهرها در حوزه شهر دوستدار کودک

۳- توسعه، نظارت، استانداردسازی، سطح بندی و نظام مندسازی فضاهای فعالیتی کودکان در شهر

۴- زمینه سازی و تشویق مشارکت کودکان در مدیریت شهری، برنامه ریزی و طراحی شهری

شهرهای دوستدار کودک: اصول، ویژگی‌ها و ضوابط راهبردی برای شهرداری‌ها

- ۵- تامین امنیت و ایمنی جهت حضور فعال و با نشاط تمامی کودکان و نوجوانان در شهر و افزایش فرصت‌های شادی و ملاقات کودکان با یکدیگر در شهر و محلات شهری
- ۶- کمک به ارتقاء سلامت جسمی و روانی کودکان
- ۷- ایجاد انگیزه و تکریم و حمایت از سازمان‌ها و فعالان حوزه شهر دوستدار کودک
- ۸- توسعه و ارتقاء کیفی بازیگدها یا فضاهای بازی مطلوب برای کودکان در شهرها

ماده ۴: شورای اجرایی و ساختار سازمانی:

۴-۱- **شورای اجرایی:** این شورا وظیفه سیاستگذاری و بستر سازی به منظور اجرای مفاد و راهبردهای تعیین شده در این دستورالعمل را عهده دار است و اعضای آن بدین شرح است:

الف) در شهرداری‌های کلان‌شهر و نیز شهرداری‌های شهرهای بالای ۲۰۰ هزار نفر جمعیت:

- معاون شهرسازی و معماری یا عنوان مشابه به عنوان رئیس
- مسئول/کارشناس موضوعی حوزه شهر دوستدار کودک به عنوان دبیر
- معاون/مدیر خدمات شهری یا عنوان مشابه
- مدیر/رئیس/مسئول واحد روابط عمومی شهرداری
- مدیر/رئیس/مسئول سازمان یا واحد فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهرداری
- نماینده موضوعی شورای اسلامی شهر

ب) در سایر شهرداری‌ها:

- معاون شهرسازی و معماری یا عنوان مشابه به عنوان رئیس
  - کارشناس حوزه شهر دوستدار کودک به عنوان دبیر
  - معاون/رئیس/مسئول خدمات شهری یا عنوان مشابه
  - رئیس/مسئول واحد روابط عمومی شهرداری
  - رئیس/مسئول سازمان یا واحد فرهنگی، اجتماعی و ورزشی شهرداری
  - نماینده موضوعی شورای اسلامی شهر
- تبصره: جلسات شورا حداقل هر سه ماه یکبار برگزار خواهد شد.

۴-۲- **ساختار سازمانی:** به منظور انجام امور برنامه ریزی و اجرایی در حوزه شهر دوستدار کودک و ایفای نقش

هماهنگ کننده و رابط بین شهرداری با سایر دستگاه‌های اجرایی و بخش غیردولتی و نیز اجرای سیاست‌ها و مصوبات

شهرهای دوستدار کودک: اصول، ویژگی ها و ضوابط راهبردی برای شهرداری ها

شورای اجرایی، حسب مقتضیات شهر و شهرداری ذیربط، یک یا چند کارشناس موضوعی از میان کارمندان رسمی و پیمانی و یا کارکنان دارای قراردادانجام کارمعیین و یا قرارداد موقت تعیین می گردد تا زیر نظر معاون/مدیر/مسئول شهرسازی و معماری به ایفای وظایف مزبور و اجرای مفاد این دستورالعمل بپردازند.

تبصره ۵: چنانچه با توجه به مقتضیات شهر و شهرداری از جمله درجه، جمعیت، جامعه هدف، ترکیب سنی، تعداد بازیکنان و موارد دیگر نیاز به تغییر برخی عناوین پست های سازمانی بالاتصدی تشکیلات تفصیلی شهرداری باشد؛ به پیشنهاد شهردار، تأیید استناداری و تصویب و ابلاغ سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور با رعایت اصل عدم توسعه تشکیلاتی و بدون افزایش سقف (تعداد کل) پست های سازمانی شهرداری، مناطق، نواحی و سازمان های وابسته تغییرات مورد نیاز در عناوین، طی بازنگری تشکیلات تفصیلی شهرداری ها انجام خواهد شد.

۴-۳- وظایف و ماموریت ها

- ۱- تدوین اصول و فرآیندهای مکان گزینی، برنامه ریزی و طراحی بازیکنان و سایر فضاهای فعالیت کودک و نوجوانان مانند پارک های ترافیک با همکاری واحدهای ذیربط شهرداری
- ۲- پیگیری احداث، توسعه و ساماندهی انواع فضاهای ویژه کودکان و نوجوانان (انواع فضاهای بازی، ورزشی، فرهنگی و هنری) در شهر با ویژگی های خلاق و متنوع، در دسترس، ایمن و امن، کافی و پاسخده با هدف افزایش سرانه کاربری های مرتبط با کودک و نوجوان در شهر
- ۳- تهیه گزارش های دوره ای از فعالیت ها و اقدامات انجام شده بر اساس دستورالعمل حاضر و ارسال گزارشهای عملکرد به استناداری و سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور به عنوان ناظر عالی
- ۴- برگزاری دوره ها و کارگاه های آموزشی در راستای اهداف دستورالعمل با همکاری واحدهای ذیربط شهرداری
- ۵- برگزاری همایش ها، سمینارها، نشست ها و کنگره های علمی و آموزشی پیرامون شهر دوستدار کودک در مناسبت های مختلف اعم از هفته جهانی کودک، آغاز سال تحصیلی در اول مهر
- ۶- برگزاری جشنواره ها، مسابقات و مراسم های فرهنگی و اجتماعی برای والدین و سایر شهروندان و ارائه آگاهی های لازم و دستاورد های شهر در زمینه دستیابی به شهر دوستدار کودک

شهرهای دوستدار کودک: اصول، ویژگی ها و ضوابط راهبردی برای شهرداری ها

۷- ارزیابی و پیشنهاد مناسب سازی و ارتقا کیفی فضاهای شهری و تلاش در جهت دوستدار کودک شدن شهر (در زمینه های حمل و نقل، مبلمان و زیباسازی، سیما و منظر و فضاهای فعالیتی کودکان و سایر فضاهای مشابه) و جلوگیری از ایجاد یا توسعه سازه ها و فضاهای ایجاد کننده اختلال در فعالیت کودکان

۸- تعامل و ارتباط موثر با سایر دستگاه های اجرایی ذیربط و بخش غیردولتی جهت پیشبرد برنامه ها و طرح های شهر دوستدار کودک

ماده ۵: اصول و ضوابط برنامه ریزی و طراحی شهر دوستدار کودک

این اصول چارچوبی هدایت کننده برای تامین نیازهای بازی کودکان و نوجوانان به صورتی امن، خلاقانه و مفرح می باشند که در برنامه ریزی، طراحی و مدیریت تمامی فضاهای بازی و بازیکنده ها رعایت آنها جزو الزامات است.

اصل نخست: در تمامی فرایندهای برنامه ریزی، طراحی و مدیریت فضاهای دوستدار کودک، مشارکت کودکان و نوجوانان باید تضمین شده باشد. روش ها و تکنیک های مختلفی برای جلب مشارکت آنها اعم از نقاشی، گفت و گو و ... وجود دارد که از کودک و نوجوان در مورد جنبه های مختلف فضاهای بازی نظر خواهی شود.

اصل دوم: داشتن یک بستر قانونی دوستدار کودک که در قانون شهرداری و مصوبه شورای عالی استانها تا حد زیادی تامین شده است و از طریق این دستورالعمل اجرایی خواهد شد.

اصل سوم: فراگیر کردن حقوق بازی امن و آزادانه کودک و نوجوان در تمامی شهر: بر این اساس کودکان و نوجوانان در سراسر شهر باید دسترسی عادلانه و یکسان به انواع فضاها و امکانات بازی و حضور مفرح در شهر داشته باشند.

اصل چهارم: وجود یک سیستم یا نهاد هماهنگ کننده برای تامین حقوق کودکان و نوجوانان در شهر که انتظار می رود شورای اجرایی پیش بینی شده در این دستورالعمل این هماهنگی را انجام دهند.

اصل پنجم: ارزیابی برنامه ها و اقدامات انجام شده برای شهردوستدار کودک در مقاطع مختلف فعالیت فضاهای دوستدار کودک.

شهرهای دوستدار کودک: اصول، ویژگی ها و ضوابط راهبردی برای شهرداری ها

اصل ششم: اختصاص بودجه متناسب با جمعیت کودک و نوجوان شهر و بودجه کلی شهر. شهرداری باید بر اساس نیازسنجی های انجام شده برای ایجاد فضاهای دوستدار کودک و توجیبات لازم، هر ساله بودجه کافی را در لایحه بودجه پیش بینی نماید.

اصل هفتم: گزارش دهی منظم شهرداری از فعالیت های خود در زمینه شهر دوستدار کودک به شورای اسلامی شهر به عنوان بخشی از پاسخگویی و شفافیت این نهاد در قبال نحوه هزینه کرد بودجه در زمینه این دستورالعمل

اصل هشتم: تلاش برای نهادینه سازی حقوق کودک و نوجوان برای بزرگسالان و والدین: در این زمینه سازمان/ معاونت/ مدیریت/ اداره/ گروه فرهنگی، اجتماعی، ورزشی شهرداری ها یامتصدیان و شاغلین پست های سازمانی حوزه مذکور موظفند با همکاری واحد سازمانی شهر دوستدار کودک به عنوان متولی اجرای این دستورالعمل و ضمن هماهنگی با سایر سازمان ها و نهادهای فرهنگی و اجتماعی شهر از جمله کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، بهزیستی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، فرهنگ و ارشاد اسلامی، آموزش و پرورش و نهادهای غیردولتی و مدنی تلاش های خود را بر فرهنگ سازی، اطلاع رسانی و افزایش آگاهی ها در زمینه حقوق کودک و نوجوانان برای شهروندان متمرکز نماید.

اصل نهم: حمایت از نهادها و انجمن های دفاع از حقوق کودکان در شهر. شهرداری ها (بر اساس بندهای ۶ و ۲۱ ماده ۵۵ قانون شهرداری) موظفند از نهادها و انجمن های دارای مجوز فعالیت حمایت های فنی (ارائه مشاوره های فنی و ...)، اداری (در اختیار قرار دادن فضاهایی برای برگزاری جشنواره های کودک و نوجوان، تسهیل امور اداری مختلف این نهادها و ...) و در صورت امکان حمایت مالی برای پیشبرد اهداف آنها در راستای شهر دوستدار کودک را انجام دهند.

شهرهای دوستدار کودک: اصول، ویژگی ها و ضوابط راهبردی برای شهرداری ها

ماده ۶: نظارت و پایش

الف) سطح ملی: سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور به عنوان مرجع عالی نظارت مسئولیت راهبری و نظارت بر اجرای دستور العمل را بر عهده دارد. این سازمان با همکاری مرکز اطلاع رسانی و امور بین الملل وزارت کشور و نمایندگی یونیسف در ایران ارتباطات لازم برای جلب همکاری های فنی را برای پشتیبانی های آتی از شهرداری ها انجام خواهد داد.

ب) سطح استانی و محلی: معاونت هماهنگی امور عمرانی استانداری ها مرجع استانی و شوراهای اسلامی شهرها مرجع محلی نظارت بر حسن اجرای مفاد این دستورالعمل هستند که از طریق شورای اجرایی شهر دوستدار کودک گزارش های دوره ای از فعالیت های شهرداری ها را در این راستا دریافت خواهند کرد. معاونت هماهنگی امور عمرانی استانداری ها موظفند هر ۶ ماه یکبار فعالیت های مربوط به اجرای این دستورالعمل را به سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور گزارش نمایند.

تبصره ۱: در صورت لزوم، شیوه نامه های تخصصی مرتبط با موضوع شهرهای دوستدار کودک، متعاقبا توسط سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور تهیه و ابلاغ خواهد شد.

پیوست ها:

پیوست ۱: اصول طراحی فضاهای بازی کودکان

در طراحی فضاهای بازی فارغ از مقیاس عملکردی آن از عملکرد محله ای یا شهری اصول و قواعد زیر باید رعایت شود.

توضیح	اصل
نسبت به عبور خودرو و حرکت سریع دوچرخه و موتور ایمن باشند و نسبت به حضور افراد ناهنجار امن باشد.	ایمنی و امنیت
امکان استفاده برابر تمام کودکان اعم از سالم، کم توان و ناتوان ذهنی، جسمی و حرکتی از فضا را فراهم کند. همچنین در پیش بینی امکانات بازی نیز این اصل باید رعایت گردد.	همه شمولی
تمام نیازهای کودکان و نوجوانان را با توجه به نیازهای روانشناختی بازی آنها را پوشش دهد و تامین کند.	پاسخگویی
امکان حضور والدین به همراه کودکان با پیش بینی فضاهایی برای نشستن و تعامل آنها وجود داشته باشد.	نظارت پذیری
مکان بازی تازگی داشته، غیرقابل پیش بینی باشد و فرصت اکتشاف محیط را برای کودک فراهم کند.	خلاقیت و رمز آلودی
شرایط اقلیمی با استفاده از طراحی متناسب کنترل شده و امکان استفاده از محیط در زمان های مختلف شبانه روز فراهم شود.	آسایش و آرامش
در دسترس همه کودکان در تمام ساعات مختلف شبانه روز باشد.	در دسترس بودن
عملکرد و کاربری های مختلفی پیشنهاد شود و تنوع گونه های گیاهی ایجاد شود.	تنوع و انسجام
بستر بازی کودکان با عناصر طبیعی مانند آب، خاک، شن و گیاه تلفیق شود.	طبیعت محوری
به صورت چند منظوره امکان ایجاد بازی های گوناگون در ساعات مختلف را فراهم کند.	انعطاف پذیری

شهرهای دوستدار کودک: اصول، ویژگی ها و ضوابط راهبردی برای شهرداری ها

همچنین انواع فضاهای پشتیبان مورد نیاز در فضاهای بازی اعم از بازیگده ها یا فضاهای بازی در مقیاس ناحیه ای و منطقه ای به شرح زیر است. شایان ذکر است که مساحت های این فضاها بسته به مساحت نوع فضای بازی باید برنامه ریزی و اختصاص داده شود.

فضاهای آموزشی (ساختمان های آموزشی)	فضاهای خدماتی	فضاهای اداری (ساختمان مدیریت مجموعه)	فضاهای قصه گویی
اتاق بازی ۱ تا ۳ سال (Playroom)	بوفه مواد خوراکی متناسب با گروههای سنی کودکان	اتاق اداری و مدیریت	پیش بینی اتاق های جداگانه برای انواع قصه گویی (پیوست شماره ۳)
اتاق بازی ۴ تا ۶ سال (Playroom)	سرویس بهداشتی زیر ۷ سال	اتاق کمکهای اولیه و حمایت های بهداشتی کودک	پیش بینی اتاق های جداگانه برای انواع قصه گویی (پیوست شماره ۳)
اتاق بازی ۷ تا ۱۰ سال (Playroom)	سرویس بهداشتی بالای ۷ سال	انبار با طراحی ایمن	پیش بینی اتاق های جداگانه برای انواع قصه گویی (پیوست شماره ۳)
کرایه وسایل بازی	سرویس بهداشتی اداری	اتاق نگهداری	
کرایه و فروش کتاب، اسباب بازی	آبخوری ها	اتاق حمایت های روانشناسی کودک	
اتاق نمایش	بوفه مواد خوراکی بزرگسالان	لابی ورودی	
اتاق مادر و کودک			

شهرهای دوستدار کودک: اصول، ویژگی ها و ضوابط راهبردی برای شهرداری ها

پیوست ۲: فرایند کلی مکان یابی فضاهای دوستدار کودک بر اساس مقیاس های عملکردی

ملاحظات کلی که در مکان یابی زمین های مناسب برای ایجاد فضاهای دوستدار کودک و نوجوانان از سطح محله تا شهر باید در نظر گرفته شوند، شامل موارد زیر است:

- ۱- شناسایی مکان ها و فضاهای خطرناک و نامناسب برای فعالیت های کودکان و نوجوانان و برنامه ریزی برای ایمن سازی آنها ضمن جلوگیری از احداث یا توسعه هر گونه فضای مرتبط با شهر دوستدار کودک
- ۲- شناسایی مکان ها و فضاهای کلیدی برای آمادگی در مواقع بحران و رسیدگی به نیازهای خاص کودکان و نوجوانان در هنگام جنگ، سیل، آتش سوزی و ...
- ۳- بررسی و شناسایی وضعیت کودکان و نوجوانان شهر از نظر تعداد، توزیع مکانی و فضایی محل سکونت و مدارس آنها و تهیه نقشه های تراکم جمعیتی این گروه
- ۴- بررسی مکان های استقرار مهدهای کودک، پیش دبستانی ها، دبستان ها و مدارس راهنمایی و متوسطه در شهر و تهیه نقشه های محل استقرار آنها
- ۵- بررسی نسبت تراکم جمعیتی کودک و نوجوان در شهر با مراکز آموزشی و تحلیل فواصل بین آنها و نیز تحلیل شعاع عملکردی و مکان یابی زمین های موجود برای استقرار فضاهای بازی کودکان و نوجوانان در مقیاس های محله ای با ترجیحات مربوط به امکانات شهرداری
- ۶- تحلیل گزینه های زمین منتخب شهر برای استقرار فضاهای بازی با مقیاس کل شهر و انتخاب گزینه نهایی برای استقرار فضای بازی شهری و شهر بازی